

Mądra
Książka
Roku

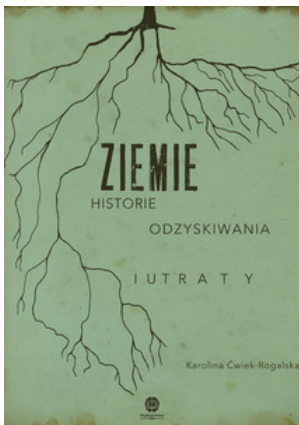

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

KSIĄŻKI NOMINOWANE W KONKURSIE MĄDRA KSIĄŻKA ROKU 2024

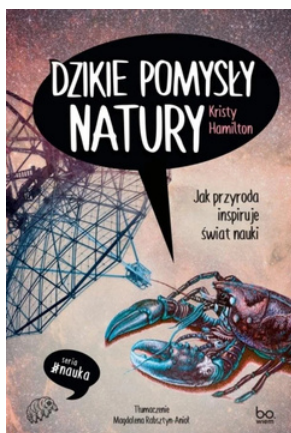

KSIAŻKI DLA DOROSŁYCH

Karolina Ćwiek-Rogalska, *Ziemia. Historie odzyskiwania i utraty*, Wydawnictwo RN

Czy ziemia może mieć pamięć? A jeśli tak, o czym milczy, a o czym wciąż szepcze? Karolina Ćwiek-Rogalska zabiera nas na Pomorze Środkowe – teren „odzyskany”, „utracony”, „przesiedlony” i „przemilczany”, gdzie każda cegła i każda piędź ziemi kryją nieopowiedziane i niedopowiedziane historie. To opowieść o ludziach w ruchu; tych, którzy przyjechali, bo musieli, i tych, których zmuszono do wyjazdu. Autorka prowadzi czytelnika przez archiwa pełne przemilczeń, rodzinne historie rozsypane jak puzzle i pamiętniki osadników, którzy z ruin budowali sobie nowe życie. Ziemia to książka o pamięci, która czasem jest jak seans spirytystyczny: duchy przeszłości przychodzą, ale niekoniecznie mówią to, co chcielibyśmy usłyszeć.

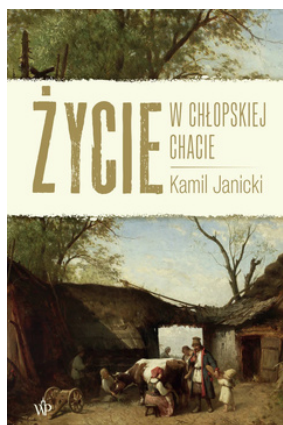
Kristy Hamilton, *Dzikie pomysły natury. Jak przyroda inspirowa świat nauki*, tłum. Magdalena Rabsztyń-Anioł, Wydawnictwo Bo.wiem

Czy wiedzieliście, że kałamarnice używają napędu odrzutowego, a omutki potrafią wytwarzać superklej odporny na fale morskie? A może słyszeliście, że mechanizmy działania ludzkiego telefonu zostały podpatrzone w uchu? W *Dzikich pomysłach natury* Kristy Hamilton prowadzi nas przez fascynujący świat biomimikry – dziedziny nauki czerpiącej inspirację z rozwiązań wypracowanych przez miliony lat ewolucji. Autorka pokazuje, jak zwierzęta i rośliny wpłynęły na odkrycia technologiczne i medyczne – od teleskopów inspirowanych budową oczu, przez leki pozyskiwane z jadu ślimaków, aż po wynalazki wzorowane na pracowitych mrówkach i budujących tamy bobrach. Pełna pasji i erudycji książka, która otwiera oczy na to, jak bardzo nasza cywilizacja wciąż pozostaje uczniem natury.

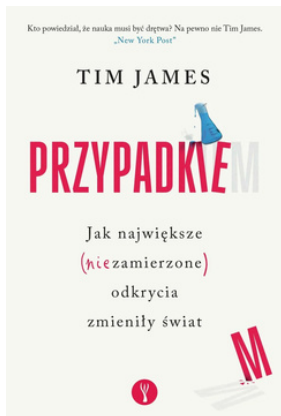
Ed Yong, *Niezwykłe zmysły. Jak zwierzęta odbierają świat*, tłum. Magdalena Rabsztyn-Anioł, Wydawnictwo Bo.wiem

Wyobraź sobie świat, w którym słonie „słyszą” stopami, nietoperze rozświetlają ciemność dzięki echolokacji, a pszczoły dostrzegają wzory ukryte w ultrafiolecie. To nie jest science fiction – to planeta Ziemia. Tylko... widziana zupełnie innymi oczami. Ed Yong, laureat Nagrody Pulitzera i mistrz popularnonaukowego storytellingu, zabiera nas w podróż po wszechświecie zmysłów, który dla większości z nas pozostaje ukryty. *Niezwykłe zmysły* to nie tylko fascynująca opowieść o tym, jak zwierzęta odbierają świat, ale też pełna pasji próba zrozumienia ich „Umwelten” – bańki percepcji, w której każde stworzenie żyje zamknięte. Czy nietoperz „widzi” ciszę? Dlaczego pies rozpoznaje historię miasta po zapachu chodnika? I jak to jest być pająkiem, który „słucha” świata używając pajęczej sieci?

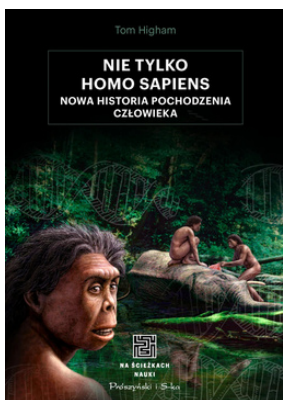
Kamil Janicki, *Życie w chłopskiej chacie*, Wydawnictwo Poznańskie

Chaty w skansenach często kreują idealizowany obraz dawnej wsi, jednak rzeczywistość życia polskiego chłopa była znacznie surowsza. Kamil Janicki zabiera nas w podróż do świata, który niewiele miał wspólnego z sielankową wizją wiejskiej egzystencji. W swojej książce odkrywa prawdziwe oblicze chłopskiej codzienności – pełnej trudów, skrajnej ciasnoty, brudu i surowych warunków, które były udziałem większości mieszkańców wsi. Autor pokazuje, jak wyglądało życie w wiejskiej chacie od czasów pańszczyzny aż po XIX-wieczne przemiany, które stopniowo zaczęły poprawiać byt chłopów. Analizuje wpływ tradycji, biedy i konieczności przetrwania na wygląd domostw, warunki higieniczne i stosunek do nowinek technicznych. To historia daleka od romantycznych wyobrażeń – realistyczna, wnikliwa i pełna odkryć, które pozwalają lepiej zrozumieć codzienne życie naszych przodków.

Tim James, Przypadkiem. Jak największe (niezamierzone) odkrycia zmieniły świat, tłum. Agnieszka Dzikiewicz-Krawczyk, Wydawnictwo Insignis

Czy można wynaleźć coś przez przypadek? Jak pokazuje Tim James – jak najbardziej! Autor w błyskotliwy i pełen humoru sposób opowiada o naukowych odkryciach, które odmieniły świat, choć nikt ich nie planował. Viagra miała być lekarstwem na anginę, Super Glue™ powstał jako nieudana próba stworzenia przezroczystego plastiku, a Post-it™ to efekt nieudanego kleju do samolotów. James udowadnia, że w nauce bałagan, pomyłki i brak znajomości języków obcych mogą prowadzić do przełomowych wynalazków – jak w przypadku Alexandra Grahama Bella, który wynalazł telefon, błędnie interpretując niemiecką książkę. To książka dla wszystkich, którzy chcą spojrzeć na naukę z przymrużeniem oka i przekonać się, że czasem najlepiej być... w błędzie.

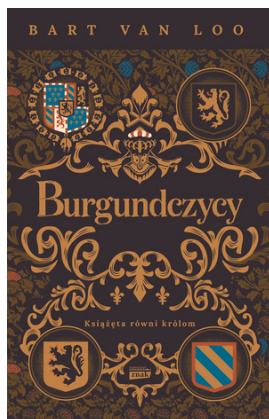
Tom Higham, Nie tylko Homo sapiens. Nowa historia pochodzenia człowieka, tłum. Adam Tuz, Wydawnictwo Prószyński i s-ka

Wielu z nas zastanawia się, czy jesteśmy sami we Wszechświecie – a może gdzieś istnieje inne inteligentne życie. Tymczasem Tom Higham, archeolog z Uniwersytetu Oksfordzkiego, zabiera nas w podróż po prehistorii, pokazując, że jeszcze całkiem niedawno to Ziemię zamieszkiwały jednocześnie różne formy inteligentnych istot. W świetle najnowszych badań genetycznych i archeologicznych pokazuje, że 50 000 lat temu nasza planeta przypominała „Śródziemie” Tolkiena – zamieszkiwało ją wiele grup ludzi, od neandertalczyków po tajemniczych denisowian. Autor opisuje przełomowe odkrycia, takie jak kość hybrydy pierwszej generacji – dziecka neandertalki i denisowianina – oraz nowe metody badawcze, które pozwalają odtworzyć losy naszych wymarłych kuzynów. To opowieść o konkurencji, wymianie kulturowej, a także o tym, dlaczego to właśnie Homo sapiens przetrwał. Jeśli chcesz dowiedzieć się, kim naprawdę byli nasi przodkowie i jak kształtował się współczesny człowiek, koniecznie sięgnij po *Nie tylko Homo sapiens*.

Paulina Łopatniuk, *Dama z grasiczką*, Wydawnictwo Poznańskie

Anatomia, ta zwyczajna i ta wypaczona chorobą, nigdy nie była tak... poetycka, makabryczna i piękna zarazem. Paulina Łopatniuk zabiera nas do gabinetu osobliwości, gdzie ludzkie serca przechowuje się w szkatułach, szkieleciki grają na kostnych skrzypcach, a nauka spotyka się z czystą sztuką. *Dama z grasiczką* to opowieść o fascynującym świecie medycznych patologii. Łopatniuk z humorem – czasem czarnym jak smoła – i pasją przedstawia medyczne kurioza, czasem choroby rzadkie, a czasem niespodziewane konsekwencje tych niestety dobrze znanych. Bo czy wiecie, że medycyna zna przypadek pacjenta mającego przerzuty nowotworu, na który chorował... tasiemiec zamieszkujący jego jelita? To książka dla tych, którzy nie boją się zajrzeć pod powierzchnię skóry – dostownie i w przenośni. Łopatniuk udowadnia, że medycyna to nie tylko białe fartuchy i sterylne sale operacyjne.

Bart van Loo, *Burgundzcy. Księżęta równi królom*, tłum. Małgorzata Diederer-Woźniak, Wydawnictwo Znak Horyzont

Historia średniowiecznej Europy to nie tylko królowie i ich królestwa. To także zuchwałe księstwa, które potrafiły stanąć w cieniu koronowanych głów, a czasem świecić własnym blaskiem. Bart van Loo z rozmachem kreśli opowieść o Burgundczykach – księżętach, którzy stworzyli potęgę równą królestwom, a Niderlandy ulepili z mozaiki niezależnych wcześniej ziem. Od ślubnej dyplomacji po pola bitewne, od płonących stosów po przepych burgundzkich bankietów – autor snuje historię dynastii, która potrafiła równie skutecznie prowadzić wojny, co zamawiać arcydzieła u mistrzów malarstwa. To w ich czasach rozkwitała sztuka Jana van Eycka i Rogiera van der Weydena, a europejska polityka przypominała bardziej rozgrywki rodem z „Gry o tron” niż szkolne podręczniki. Van Loo pisze lekko, z pasją i humorem, przypominając, że średniowiecze miało swoje mroki, ale i blask godny legend.

Siddhartha Mukherjee, *Pieśń komórek. Nowa epoka medycyny*, tłum. Jan Dzierzgowski, Wydawnictwo Czarne

Wyobraźcie sobie świat, w którym lekarze nie tylko przepisują tabletki czy operują chore organy, ale modyfikują nasze własne komórki, by leczyły ciało od środka. Brzmi jak science fiction? Siddhartha Mukherjee, onkolog i autor *Pieśni komórek* udowadnia, że to nie odległa przyszłość, ale teraźniejszość. Książka ta opowiada o najdrobniejszych, a zarazem najpotężniejszych jednostkach życia – komórkach. Mukherjee prowadzi nas od pionierskich obserwacji pod prymitywnym mikroskopem aż do nowoczesnych laboratoriów, gdzie naukowcy programują limfocyty T do zwalczania nowotworów, a komórki macierzyste pomagają organizmom pacjentów regenerować się samodzielnie. Snując opowieści o przełomowych badaniach i osobistych doświadczeniach z pacjentami, autor z chirurgiczną precyzją i literackim zacięciem pokazuje, jak biologia komórkowa zmienia oblicze medycyny. Dlaczego układ odpornościowy czasem przechodzi na stronę wroga? I czy zbliżamy się do momentu, w którym „naprawieni” ludzie staną się nową wersją Homo sapiens?

Suzie Sheehy, *Kwintesencja wszystkiego. Dwanaście eksperymentów, które zmieniły nasz świat*, tłum. Tomasz Lanczewski, Wydawnictwo Zysk i S-ka

Czy proton jest milion milionów razy mniejszy od ziarenka piasku? Jak przypadkowe odkrycia i eksperymenty w fizyce wpłynęły na nasze codzienne życie? Suzie Sheehy, fizyczka i popularyzatorka nauki, zabiera czytelników w pasjonującą podróż przez dwanaście kluczowych eksperymentów, które zrewolucjonizowały nasz świat – od odkrycia promieniowania rentgenowskiego po współczesne akceleratory cząstek. Pokazuje, jak nauka, napędzana ciekawością i często prowadząca do nieoczekiwanych rezultatów, zmieniła nasze rozumienie rzeczywistości. To książka dla tych, którzy chcą dowiedzieć się, jak działają siły rządzące wszechświatem i dlaczego fizyka to nie tylko teoria, ale też pasjonująca przygoda pełna zaskoczeń i przełomowych odkryć.

KSIĄŻKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Adam Mirek, Katarzyna Cerazy (ilustracje), *Glutologia. Jak się nie dać mikropaskudom, wstrętnym robalom i podstępnyom chorobom*, Znak Emotikon

Towarzyszą dzieciom od wczesnego niemowlęctwa, nie opuszczają ich przez lata przedszkolne i szkolne. A i po okresie dojrzewania nie dają o sobie zapomnieć. Gluty, bo o nich właśnie mowa, to nieodłączny składnik dzieciństwa. Jak się chronić przed nimi oraz wywołującymi je schorzeniami? Jak zadbać o zdrowie i nie dać się chorobom, również tym cywilizacyjnym? Aby się tego dowiedzieć, wystarczy zostać mistrzem glutologii – monotypowej dyscypliny naukowej stworzonej przez autora książki, Adama Mirka.

Boguś Janiszewski, Agnieszka Jankowiak-Maik, Max Skorwider (ilustracje), *Skąd się wzięła Polska?*, Wydawnictwo Agora dla dzieci

Jak założyć Polskę? Zamiast wymyślać wszystko od nowa, można się zainspirować „Listą to do”, którą ktoś już zaplanował i zrealizował. Trzy przykładowe pozycje to: wprowadzić chrześcijaństwo, mimo że poza żoną i jeszcze kilkoma ziomkami nikt tego nie chce, spłodzić potomka, żeby ktoś ten cały biznes kiedyś odziedziczył, podlizywać się cesarzowi i papieżowi. Czy to trudne zadanie, na co komu państwo i skąd w ogóle wzięł się nasz kraj – na te wszystkie pytania odpowiada *Skąd się wzięła Polska?* – zabawna lektura z elementami komiksu dla nieco starszych dzieci.

Róża Hajkuś, Paweł Gierliński (ilustracje), *Co się zdarza u lekarza*, Wydawnictwo Sensus.

Po co lekarz daje zastrzyki zdrowym dzieciom? Dlaczego praca medyka przypomina dochodzenie detektywistyczne? Czy zagłądanie do gardła musi być takie nieprzyjemne? Szkoda, że nie można tych wszystkich pytań po prostu zadać pediatrze podczas wizyty. Zaraz, zaraz, a może jednak jest to możliwe. Wystarczy sięgnąć po książkę *Co się zdarza u lekarza*. Nie tylko została ona napisana przez lekarzkę, ale też ma postać kilkudziesięciostronicowego dialogu, w którym dzieci zadają nurtujące je pytania i dostają wyczerpujące i przystępnie sformułowane odpowiedzi.

Łukasz Lamża, Paweł Mildner (ilustracje), *Nie ma głupich pytań!*, Wydawnictwo Wilga.

Co właściwie wydaje dźwięk „pstryk”, kiedy pstrykamy? Czy wilki potrafią aportować? Jak pachnie coś, czego nie ma? Żadne z tych pytań nie jest głupie, a za to każde – intrygujące. Podobnie jak inne zagadnienia poruszone w książce *Nie ma głupich pytań!*. I choć tego typu zbiorów ciekawostek jest na rynku wydawniczym całe mnóstwo, ta pozycja wyróżnia się na ich tle. Nie tylko przedstawia wiedzę, ale też sposób dochodzenia do niej. Czytelnicy zgłębiający tę lekturę będą stawiać hipotezy, przeprowadzać eksperymenty myślowe lub śledzić przebieg prawdziwych doświadczeń, a na końcu dochodzić do konkluzji. Jedną z nich z całą pewnością będzie: warto było poświęcić czas na tę książkę!

Agnieszka Graclik, Joanna Czarnecka (ilustracje), *Dziki poradnik gadania. Megaporcja wiedzy o zwierzętach*, Wydawnictwo Wilga

Czy zwierzęta potrafią powiedzieć „dzień dobry”, „do widzenia”, „kocham cię” albo „potrzebuję teraz chwili dla siebie”? Oczywiście, że tak! Ale robią to na różne sposoby, nie zawsze za pomocą komunikacji dźwiękowej. Czasem porozumiewają się ze sobą za pomocą tańca, konstrukcji z patyków, mimiki, a nawet... moczu. Tylko jak się połąpać w tych wszystkich zawołaniach i przekazach? Najlepiej z międzygatunkowymi podręcznymi rozmówkami, czyli z książką *Dziki poradnik gadania*, w którym omówiono, jeśli nie wszystkie, to na pewno większość sposobów komunikowania się zwierząt.